

IQTISODIYOTNING YANGI YO'NALISHLARIDAN BIRI- YASHIL IQTISODIYOT

Abdirazokov Azizbek

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti talabasi

Annotatsiya. Tezisd Ekologik muammolarni bartaraf etib iqtisodiyotga ijobiy ta'sir etish hamda rivojlantirish tamoyillari ko'rib chiqiladi. Mamlakat iqtisodiyoti hamda ishlab chiqarishi natijasida yuzaga keladigan ekologik xavflarni va tabiatning yemirilib ketishini sezilarli darajada kamaytirilishi uchun "yashil iqtisodiyot"ga o'tish hamda uning afzalliklari yoritib beriladi.

Tayanch so'zlar: ekologik barqarorlik, ekologik muammolar, "yashil iqtisodiyot", ekoinnovatsiya, eko-investitsiya, qayta tiklanadigan energiya, iqtisodiyotni ekologizatsiyalash, "yashil" ish o'rinlari, ekologik texnologiyalar, atrof-muhit.

KIRISH

Yashil iqtisodiyot - bu global status universal va transformativ o'zgarish. Bu hukumat ustuvorliklarini tubdan o'zgartirishni talab qiladi. Ushbu o'zgarishni amalga oshirish oson emas, lekin agar biz barqaror rivojlanish maqsadlariga erishmoqchi bo'lsak, bu zarur. Ushbu yashil investitsiyalar maqsadli davlat xarajatlari, siyosat islohotlari va soliqqa tortish va tartibga solish sohasidagi o'zgarishlar orqali faollashtirilishi va qo'llab-quvvatlanishi kerak. Birlashgan Millatlar Tashkiloti atrof-muhit, tabiiy kapitalni muhim iqtisodiy aktiv va ijtimoiy manfaatlar manbai sifatida tushunadigan rivojlanish yo'lini targ'ib qiladi, ayniqsa, tirikchiligi tabiiy resurslarga bog'liq bo'lgan kambag'al odamlar uchun. Yashil iqtisodiyot tushunchasi barqaror rivojlanishning o'rnini bosmaydi, balki butun Osiyo va Tinch okeani mintaqasida iqtisodiyot, investitsiyalar, kapital va infratuzilma, bandlik va malakalarga hamda ijobiy ijtimoiy va ekologik natijalarga yangi e'tiborni yaratadi. Barqaror rivojlanish uchun yashil iqtisodiyot, barqaror iste'mol va ishlab chiqarish va resurslar samaradorligining o'rni: barqaror iste'mol va ishlab chiqarish jarayonlar va mahsulotlarning butun hayotiy sikli davomida resurslarni iste'mol qilish, chiqindilarni hosil qilish va emissiyalarni kamaytirish uchun ishlab chiqarish jarayonlari va iste'mol amaliyotlarini takomillashtirishga qaratilgan. Resurs samaradorligi esa jamiyatga qiymat yetkazib berish uchun resurslardan foydalanish usullarini nazarda tutadi va mahsulot yoki xizmat birligi uchun zarur bo'lgan resurslar miqdorini, ishlab chiqariladigan chiqindilar va chiqindilarni kamaytirishga qaratilgan. Yashil iqtisodiyot investitsiyalar, bandlik va malakalarga asosiy e'tibor qaratgan holda barqaror iqtisodiy

o'sish uchun makroiqtisodiy yondashuvni ta'minlaydi. Agar yangi iqtisodiy siyosat olib borilmasa, OECDning 2050-yilgi prognozlariga ko'ra dunyo energiya talabi 80% ga ortadi. Mamlakatlar miqyosida tahlil qilinadigan bo'lsa, Janubiy Afrika 15%, OECD yevropa mamlakatlarida talab 28% , Yaponiya 2,5%, Meksikaning energiya talabi 112% ortishi kutilmoqda. Issiqxona gazlari emissiyasi 50%ga ortadi va havo ifloslanishini yomonlashtiradi. Shaharlarning ifloslanishi 2050-yilga kelib eng katta muammoga aylanadi. Bunda ichimlik suvlarining ifloslanishi va sanitariyaning yomonlashuvi yetakchilik qiladi. Nihoyatda og'ir havo ifloslanishi sababli yuzaga keladigan bevaqt o'limlar soni yiliga 3.6 millionga yetadi va bu bo'yicha Xitoy va Hindistonning ulushi sezilarli darajada ko'p bo'ladi. Yer yuzi 10%gacha qisqarib ketadi, ayniqsa, bu Osiyo, Yevropa va Janubiy Afrika 79 davlatlarida ko'proq kuzatilishi kutilmoqda. Tabiiy o'rmonlar maydoni 13%gacha qisqarishi prognoz qilingan . Ushbu global xavflarni oldini olishda eng asosiy e'tibor iqtisodiyotni ekologizatsiyalashtirishga qaratilishi lozim. Bunda "yashil iqtisodiyot"ga o'tish, ekoinnovatsiyalar hamda ekologik investitsiyalarni joriy etish kabi bir qancha choratadbirlar mavjud. Innovatsiyalar ekologik samaradorlik va iqtisodiy o'sish uchun asosiy omil hisoblanadi. Eko-innovatsiya - bu atrof-muhitga ta'sirni kamaytirishga olib keladigan har qanday innovatsiya; bu yangi mahsulotlar ishlab chiqarish, tabiiy zahiralarni tejaydigan va minimal zaharli moddalarni chiqaradigan tizimlar va jarayonlarni yaratishdir . Ekoinnovatsiyalar - bu faqatgina tabiiy resurslarni va umuman atrof-muhitni saqlab qolish vositasi emas, balki resurslardan oqilona, zamonaviy, ishonchli foydalanish bilan bir vaqtda mamlakatning iqtisodiy farovonligini va umuman raqobatbardoshlik darajasini oshirishga yordam beruvchi juda samarali vosita. Davlat iqtisodiyotida yashil sektor ulushini ko'paytirish uchun tezlashtirilgan amortizatsiya, mulk solig'i yoki daromad solig'ini kamaytirish kabi soliq imtiyozlarini qo'llashi mumkin, ayniqsa, kichik va o'rta korxonalarni ekologizatsiyalashni amalga oshirish uchun davlat moliya muassasalari tomonidan imtiyozli kreditlar va yashil texnologiyalarga investitsiyalar kiritishi mumkin. Ammo davlat ekologik muvofiqlikni ta'minlash uchun biznes subsidiyalarini taqdim etishi to'g'ri hisoblanmaydi. Uning o'rniga, davlat organlari korxonalarning moliyaviy holatini rag'batlantirishda ekologik omillarga e'tibor qaratilish mezonini o'zida aks ettiruvchi xususiy banklar va sug'urta kompaniyalarini kengaytirishi kerak. Ya'ni, banklar kreditni tasdiqlashdan oldin ekologik ko'rsatkichlar ro'yxatini talab qilishi mumkin, sug'urta kompaniyalari esa ekologik xavflar va ularni kamaytirish choralari bo'yicha identifikatsiya deklaratsiyasini tuzishlari mumkin. Yashil iqtisodiyot past uglerodli, resurslardan tejankor va ijtimoiy inklyuziv sifatida tavsiflanadi. Yashil iqtisodiyotda bandlik va daromadning o'sishi uglerod chiqindilari va ifloslanishini kamaytirish, energiya va resurslar samaradorligini oshirish, biologik xilma-xillik va ekotizim xizmatlarining yo'qolishining oldini olish imkonini beruvchi iqtisodiy faoliyat, infratuzilma va aktivlarga davlat va xususiy investitsiyalar orqali ta'minlanadi. Yashil iqtisodiyot jadal suratlar bilan rivojlanib bormoqda ekan uning asosiy tamoyillari nimadan iborat ekanligini bilib olishimiz zarurdir. Yashil iqtisodiyotning beshta ta'moyili mavjuddir. 80 1. Farovonlik tamoyili Yashil iqtisodiyot barcha odamlarga farovonlik yaratish va undan foydalanish imkonini beradi. Yashil iqtisodiyot odamlarga qaratilgan. Uning maqsadi haqiqiy, umumiy farovonlikni yaratishdir. U

farovonlikni qo'llab-quvvatlaydigan boylikni oshirishga qaratilgan. Bu boylik nafaqat moliyaviy, balki insoniy, ijtimoiy, jismoniy va tabiiy kapitallarning to'liq majmuasini o'z ichiga oladi. U sarmoya va barqaror tabiiy tizimlarga, infratuzilmaga, barcha odamlarning gullabyashnashi uchun zarur bo'lgan bilim va ta'limga kirishga ustuvor ahamiyat beradi. Bu yashil va munosib turmush sharoiti, korxonalar va ish o'rinlari uchun imkoniyatlar yaratadi. U jamoat tovarlari uchun jamoaviy harakatlarga asoslanadi, lekin individual tanlovlarga asoslanadi.

2. Adolat tamoyili Yashil iqtisodiyot avlodlar ichida va avlodlar o'rtasida tenglikni ta'minlaydi. Yashil iqtisodiyot inklyuziv va kamsituvchidir. U qaror qabul qilish, foyda va xarajatlarni adolatli taqsimlaydi, elitani qo'lga olishdan qochadi, va ayniqsa, ayollarning imkoniyatlarini kengaytirishni qo'llab-quvvatlaydi. Bu imkoniyat va natijalarning adolatli taqsimlanishiga yordam beradi, odamlar o'rtasidagi nomutanosiblikni kamaytiradi, shu bilan birga yovvoyi tabiat va cho'l uchun etarli joy beradi. Bu kelajakdagi fuqarolar manfaatlariga xizmat qiluvchi boylik va barqarorlikni yaratib, ayni paytda bugungi ko'p qirrali qashshoqlik va adolatsizlikka qarshi kurashish uchun zudlik bilan harakat qiladigan iqtisodiyotning uzoq muddatli istiqbolini talab qiladi. Ammo butun jahon rivojlanishini olib qaralsa, uning umumiylik xususiyati namoyon bo'ladi, ya'ni, bugungi dunyo sivilizatsiyasi kuch to'plagan, o'z qudratining eng yuqori nuqtasiga yetgan vaqtda jahonning barcha mamlakatlari iqtisodiy rivojlanishda ekologik yo'naltirilgan model tanlanmas ekan, globallashtirish sharoitida butun sayyoraning asta-sekin tanazzulga yuz tutishi va butunlay yo'q bo'lib ketishgacha borish xavfi yuzaga keladi, degan xulosaga kelishimiz mumkin.

References:

1. "The World Bank and the Ministry of Economic Development and Poverty Reduction of the Republic of Uzbekistan. 2022. Towards a Greener Economy in Uzbekistan. ©World Bank."
2. Порфирьев Б.П., "Зеленая" экономика: реалии, перспективы и пределы роста. - М. Карнеги, 2013.
3. www.unep.org - Birlashgan Millatlar Atrof-muhit dasturining rasmiy sayti
4. www.worldbank.org - Jahon bankining rasmiy ma'lumotlari